

Tomasz Maria Dąbek OSB

Przywołany – Posłany – Obecny. Bogactwo misji Ducha Parakleta obecnego wśród uczniów Jezusa na podstawie J 14-16

Zmarły w listopadzie 2005 roku o. prof. Augustyn Jankowski OSB wiele uwagi poświęcił pneumatologii – badaniu danych Objawienia na temat osoby i działania Ducha Świętego. Jako redaktor naukowy *Biblii Tysiąclecia* dbał o dokładność przekładu świętych tekstów na język współczesny, zrozumiały, pozwalający odczytać bogactwo Bożego słowa.

Jak pisał w przedmowie: „Zapytywana w sprawie przekładów biblijnych Stolica Apostolska wyrażała życzenie, by w nich stosować dzisiejszy nowoczesny język literacki. Toteż, kontynuując próby poczynione już u nas w kraju, postanowiliśmy – nie bez pewnego lęku i żalu – świadomie odstąpić od czcigodnej tradycji Wujkowej, gdy idzie o słownictwo i styl, zachowując jednak jego najgłębszą zasadę – dostojność godne tekstu natchnionego”¹. Starą się, by w miarę możliwości nie przesłaniać treści zawartej w oryginalnych sformułowaniach przez odpowiedniki wyrażające tylko jej część, nie zawsze najważniejszą. Dlatego, choć w czterech pierwszych wydaniach całości *Biblii Tysiąclecia* utrzymał tradycyjny przekład tytułu nadanego Duchowi Świętemu w J 14-16 ó παράκλητος – Pocieszyciel, w ostatnim zaproponował przyjęcie formy greckiej „Paraklet”, wprowadzenie jej do polskiego języka teologicznego, ponieważ polski odpowiednik zwraca uwagę tylko na część jej znaczenia, wywołuje skojarzenia w stronę tego, co może nie jest najistotniejsze.

Do podjęcia rozważań na temat Ducha Parakleta pobudził mnie wykład ks. Henryka Witczyka *Paraklet Ewangelii Janowej* wygłoszony podczas Ogólnopolskiego Interdyscyplinarnego Sympozjum *Duch Święty w życiu Kościoła* w 20-lecie encykliki *Dominum et vivificantem* Jana Pawła II 19 maja 2006 na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu. Rozważania przeprowadzałem między Wniebowstąpieniem przeżyтым razem ze wszystkimi uczestnikami mszy

¹ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Biblia Tysiąclecia*, wydanie piąte, Poznań 2000, 6.

świętej na Krakowskich Błoniach celebrowanej przez następcę Jana Pawła II Benedykta XVI a Ześłaniem Ducha Świętego – obiecanego Parakleta.

Starając się przełożyć oznaczający Ducha Świętego termin Paraklet bardziej określamy Jego misję poprzez funkcje, kolejne czynności, które zapowiada Jezus w swojej mowie w Ewangelii św. Jana. Warto przypomnieć podstawowe znaczenie rzeczownika oznaczającego w jego tekście Ducha Świętego i na tej podstawie poprzez szczegółowe znaczenia, jakie przyjął już w czasach biblijnych, zastanowić się, co wyraża nam on dzisiaj, po blisko dwudziestu wiekach istnienia Kościoła, który sam Duch od wewnątrz kształtuje.

Podstawowy termin wskazuje na wezwanie – „Parakletem” jest ktoś przywołany, wezwany na pomoc, aby przede wszystkim być z wzywającym². Syn Boży był z nami w ciągu swego ziemskiego życia – ukrytego i podczas publicznej działalności. Podobnie inny „Paraklet” przede wszystkim jest, a z tej obecności wynikają konkretne funkcje – Rzecznika, Pocieszyciela, Wspomożyciela, Nauczyciela³.

W swoich opracowaniach o. Augustyn Jankowski przypominał etymologię i pierwotne znaczenie terminu „Paraklet”, który szybko nabrał znaczenia technicznego, związanego z sądownictwem. Został także przyswojony przez pisarzy judaizmu, którzy nie tłumaczyli go, lecz nadali mu szczególne, bogate znaczenie odnoszące się nie tylko do osób, lecz również do rzeczy, które mogą przyczyniać się do polepszenia sytuacji ludzi wobec Boga oraz wobec innych.

Grecki rzeczownik *παράκλητος* pochodzi od czasownika *παρακαλέω* („przywołuuję”). W świeckiej literaturze klasycznej oznacza kogoś „przywoływanego” zwykle na pomoc, w znaczeniu technicznym: „rzecznika”, „obrońcę w sądzie”. Podstawowy czasownik już w świeckiej literaturze greckiej miał także znaczenie: „zachęcić”, „dodawać odwagi”, „pocieszać”. Trudno jest jednoznacznie przyznać pierwszeństwo przedstawionemu najpierw biernemu znaczeniu („przywoływany”) lub drugiemu czynnemu („pocieszyć”), tym bardziej że już w starożytności odpowiedni imiesłów miał formę czynną. Zwykle rozumiano ten termin jednoznacznie jako „pomocnik”, „pośrednik”, lub „oredownik”. U Filona występuje on w tych znaczeniach oraz jako „doradca” (por. tytuł Mesjasza „Przedziwny Doradca” w Iz 9, 5). Grecki termin nie występował w LXX (choć są podobne formy czasownikowe w Hi 16, 2 i Za 1, 13 jako przekłady hebrajskich wyrazów pochodzących od pnia *נחם* [*nħm*]⁴ („pocieszać”), zaś w przekładzie

² Por. R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 3. Teil, Freiburg-Basel-Wien 1972, 157n (HTKNT IV.3).

³ Por. L. STACHOWIAK, *Ewangelia według św. Jana. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań-Warszawa 1975, 315nn (PŚNT IV).

⁴ Transliteracja terminów hebrajskich za S. WRONKA, *Transliteracja i transkrypcja alfabetu hebrajskiego*, RBL 57 (2004), 5-58.

Akwili i Symmacha w Hi 16, 2 jest rzeczownik jako przekład מְנַחֲמִים [*m^enahāmim*] („pocieszyciele”), posiada jednak odpowiednik w literaturze rabinistycznej: właściwie jest to transkrypcja – hebrajska פְּרַקְלִיט [*p^eraqlēṭi*] i aramejska פְּרַקְלִיטָא [*p^eraqlēṭā*]; zatem był on bardziej rozpowszechniony, niż wskazuje na to starożytna literatura. Żydzi zapożyczyli go, gdyż nie mieli odpowiednika semickiego. Analogiczne określenia zapożyczono od terminów sądowniczych: פְּנִינָר [*p^enégôr*], συνήγορος („advokat”, „obrońca”) i קְרִינָר [*qāṭégôr*], κατηγορ („oskarżyciel!”)⁵. Jednak u rabinów termin פְּרַקְלִיט (*p^eraqlēṭi*) posiadał znaczenie wyłącznie religijne – wskazywał na rzecznika przed trybunałem Bożym, którym był np. Mojżesz lub inni wybitni ludzie, aniołowie, ofiary, wypełnianie przykazań, pokuta, czyny miłosierdzia, a nawet obrzędowa wiązanka składana podczas Święta Namiotów. Raz nazwano Ducha Bożego קְרִינָר (*s^enégôr*)⁶. Tu zatem trzeba szukać podstaw użycia tego terminu w Ewangelii św. Jana⁷.

W 1 J 2, 1 „Paraklet” oznacza chwalebne Chrystusa jako pośrednika między Bogiem i grzesznymi ludźmi. W J 14, 16 Duch jest „innym Parakletem” – zatem pierwszym Parakletem jest Jezus⁸. Jednakże i w 1 J 2, 1 Chrystus broni ludzi, natomiast w J 15, 26; 16, 13 Duch broni raczej sprawy Jezusa, oskarżając grzeszny świat. Czynności Ducha wykraczają znacznie poza czynności obrońcy. Termin „Pocieszyciel” czy „Paraklet” wskazuje zatem na całe bogactwo znaczeń kryjące się w zapowiadanej misji Ducha.

Teksty z Qumran nie zawierają terminu פְּרַקְלִיט [*p^eraqlēṭi*]. W Nowym Testamencie poza pismami Janowymi nie ma mowy o Paraklecie, natomiast często występuje podstawowy czasownik παρακαλέω oraz rzeczownik παράκλησις odnoszące się do napominania i zachęcania⁹. Znaczenie pocieszenia występuje w LXX jako przekład hebrajskiego נַחַם [*nḥm*], np. w Iz 40, 1¹⁰.

⁵ Por. Ap 12, 10 oraz forma pełna w Prz 18, 17; 2 Mch 4, 5; 12, 10; Dz 23, 30. 35; 24, 8; 25, 16. 18; formy czasownikowe np. w 1 Mch 7, 6. 25; 2 Mch 4, 47; 10, 13. 21; por. H. L. STRACK, P. BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, t. 2, München 1956², 560nn.

⁶ Rabba do Kapł 6, 109a.

⁷ Por. A. JANKOWSKI, *Paraklet*, [w:] *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, pod red. F. Gryglewicza, Lublin 1992, 183-206, zwłaszcza 185nn; tenże, *Duch Święty Dokonawcą zbawienia. Nowy Testament o posłannictwie eschatologicznym Ducha Świętego*, Kraków 2003, 95n (Myśl Teologiczna, 41). Podobną funkcję orędownika pełni Duch w Rz 8, 26n, choć nie jest określony charakterystycznym terminem.

⁸ Por. czynności wstawiennicze Jezusa w J 14, 16; 16, 23n. 26.

⁹ Por. Dz 2, 40; 1 Kor 14, 3.

¹⁰ Por. Mt 5, 4; Łk 2, 25. W 1 Kor 14, 31 jest mowa o „podniesieniu na duchu” przez działanie darów łaski. Na podstawie Dz 2, 40 i 3, 31 można by mówić o chrześcijańskiej paraklezie i jej Duchu świadczącym o Jezusie i umacniającym Jego uczniów, jednakże w pismach Janowych nie występuje forma czasownikowa ani rzeczownik *paraklesis*. Por. też P. GRZYBIEC, *Charyzmat paraklezy*, RT 38/39 (1991-1992) nr 1, 85-98 – autor omawia Rz 1, 11n; 12, 8.

Poszukując genezy pojęcia „Paraklet” w Starym Testamencie, zauważamy podobne zadania Parakleta w Ewangelii św. Jana oraz Ducha Jahwe wobec proroków w Starym Testamencie: interpretacja Bożej nauki – dopełnienie Prawdy: J 14, 26; 16, 13n; Ps 143, 10; Mdr 19, 22; Iz 63, 9-14; Ag 2, 4n. Idea pośrednictwa (orędownictwa) przed Bogiem: Abrahama (Rdz 18, 23-33; 20, 7. 17), Mojżesza (Wj 33, 11-14. 32; 34, 8n; Lb 14, 13-19), Samuela (1 Sm 7, 8n; 12, 19. 23; 15, 11), proroków (Am 7, 2. 5n; Jr 14, 7n. 19-22) przygotowuje naukę o pośrednictwie Ducha.

Tę samą zadania orędownictwa i świadectwa świętych w Ewangelii św. Jana odnoszone są również do świętych Starego Testamentu (J 8, 56; 5, 46n; 12, 39-41); Jana Chrzciciela (J 1, 7. 15. 19) oraz samego Jezusa (J 3, 11; 5, 31; 7, 7; 8, 16. 36; 18, 37), a potem Ducha (J 15, 26n). Prorok Ezechiel, kapłan, też był pośrednikiem, pełnił szczególną rolę w ciężkim okresie dziejów Izraela (Ez 22, 30 – miał „stanać w wyłomie” i niejako chronić Izraela przed Jahwe). Pośrednikiem jest Cierpiący Sługa Jahwe z pieśni Izajasza. Duch jako „inny Paraklet” obok Jezusa odpowiada parom wybitnych postaci Starego Testamentu: Mojżesz i Jozue, Eliasz i Elizeusz¹¹. Idea orędownictwa w Starym Testamencie wiąże się też z posłannictwem aniołów: Hi 33, 23n „anioł obrońca” (por. Hi 16, 20, o ile ten tekst nie jest skażony) w przeciwieństwie do roli szatana – oskarżyciela w Hi 1, 6-12¹². Aniołowie w apokalipcyce tłumaczą Boże znaki¹³, pomagają ludowi podczas walk machabejskich (2 Mch 3, 24-34; 11, 8-10; 15, 22n), anioł Rafał opiekuje się młodym Tobiaszem (Tb 12, 15 – należy do grona duchów najbliższych Boga). Rola aniołów rozwinięta jest szczególnie w pozakanonicznej apokalipcyce żydowskiej¹⁴, ze szczególnym podkreśleniem Michała (por. echa w Jud 9; Ap 12, 7-12). Używają one również na oznaczenie czynności aniołów jako pośredników objawienia czasownika ἀναγγέλλω, który w 1 J 1, 5 jest synonimem ulubionego pojęcia świadectwa – funkcji apostołów, a także Ducha Parakleta (J 16, 13-15)¹⁵.

Obraz sądu wyraźnie pojawia się też w pismach z Qumran. Występujący tam „Duch prawdy” (orędownik w kontekście sądu) nie jest osobą ani nawet uosobieniem, nie ma nic wspólnego z kultem ani z sądem nad światem, nie wiąże się z czasami ostatecznymi, przychodzi wprost od Boga bez żadnego pośrednictwa człowieka. W Ewangelii św. Jana Duch Paraklet to wyraźnie

¹¹ Por. świadectwo Mojżesza (J 5, 45n) – świadectwo Ducha (J 16, 13).

¹² Por. Za 1, 12; Dn 10, 13. 21.

¹³ Por. Dn 8, 16-26; 9, 21-27; 10, 5-12.

¹⁴ Test Jud 20, 1. 5: „Dwa duchy zajmują się człowiekiem, duch prawdy i duch kłamstwa. [...] Duch prawdy świadczy o wszystkim i oskarża wszystko, a grzesznik płonie [rumieńcem] na skutek [głosu] własnego serca i nie może podnieść twarzy ku sędziemu” – cyt. za A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 191.

¹⁵ Por. A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 189nn.

przedstawiona osoba równa Synowi Bożemu, przez Niego posłana od Ojca Kościołowi do kontynuowania zbawczego działania Bożego w świecie. Istnieje analogia między „duchem prawdy” wspomnianym w pismach qumrańskich w kontekście oczyszczenia człowieka, a tekstami Janowymi o Duchu poza logiami o Paraklecie (np. 1, 33; 2, 6; 3, 5n; 20, 22). Transcendentne cechy Ducha Parakleta w Ewangelii św. Jana: równość z Synem, swoista paralela z Nim przekraczają wszelkie wzory ze Starego Testamentu oraz judaizmu¹⁶.

Choć w Nowym Testamencie poza Pismami Janowymi nie występuje termin „Paraklet”, wyraźnie rysują się takie wspólne z określonymi w Ewangelii Janowej cechy chwalebne Chrystusa, jak orędownictwo, które w Ewangelii św. Jana przejmie po Nim Paraklet, oraz obietnica Zesłania Ducha Świętego¹⁷. Orędownictwo Chrystusa wyraźnie występuje w Ewangeliach synoptycznych¹⁸.

Terminy παρακαλέω i παράκλησις są zwykle tłumaczone w *Biblii Tysiąclecia* odpowiednio przez: „zachęcać”, „napominać”, „karcić” oraz „zachęta”, „pociecha”.

Przełożeni synagogi w Antiochii Pizydyjskiej podczas pierwszej podróży apostołskiej św. Pawła proszą go i Barnabę o zabranie głosu podczas nabożeństwa w słowach: „Przemówcie, bracia, jeżeli macie jakieś słowo zachęty (λόγος παρακλήσεως) dla ludu” (Dz 13, 15). „Słowo zachęty” oznacza religijne pouczenie, o które zgodnie ze zwyczajem w synagogach proszono przybywających współwyznawców albo kogoś z wiernych.

Natchniony autor Listu do Hebrajczyków w zakończeniu pisma nazywa „słowem zachęty” swój tekst: „Proszę zaś was, bracia: Przyjmijcie to słowo zachęty (λόγου τῆς παρακλήσεως), bo napisałem wam bardzo krótko” (Hbr 13, 22). W ten sposób określona jest cała treść listu i cel jego napisania.

O zachęcaniu mówią także natchnieni autorzy, stosując czasowniki: „zachęcajcie się wzajemnie i budujcie jedni drugich (παρακαλεῖτε ἀλλήλους καὶ οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν ἕνα), jak to zresztą czynicie” (1 Tes 5, 11). Zachęcanie i budowanie stanowią dwa człony paralelizmu – bliskie znaczenia wskazują na obustronną więź tych czynności.

Apostolska praca, zwłaszcza głoszenie słowa, może być określona jako „parakleza”:

„Gdy on (Barnaba) przybył i zobaczył działanie łaski Bożej, ucieszył się i zachęcał (παρεκάλει) wszystkich, aby całym sercem wytrwali przy Panu” Dz 11, 23 (por. 13, 15, 43; 14, 22; 15, 32; 27, 33);

¹⁶ Por. A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 187n. 191nn.

¹⁷ W Łk 24, 49 i Dz 1, 4, 8 – por. Ga 3, 14; Ef 1, 13.

¹⁸ Por. Mt 10, 32n; Mk 8, 38; Łk 9, 26; 12, 8n; 22, 32; 23, 34 (analogie do J 14, 6. 13n; 16, 26; 16, 23n); Rz 8, 34; Hbr 7, 23-25 (analogie do 1 J 2, 1n).

„A Bogu niech będą dzięki za to, że wszczepił tę troskę o was w serce Tytusa, tak iż przyjął zachętę (παράκλησιν), a będąc jeszcze bardziej gorliwym, z własnej woli wybrał się do was. Posłaliśmy z nim brata, którego sława w [głoszeniu] Ewangelii rozchodzi się po wszystkich Kościołach” (2 Kor 8, 16nn);

„Zachęcam (παρακαλῶ) was zatem ja, więzień w Panu, abyście postępowali w sposób godny wezwania, jakim zostaliście obdarzeni” (Ef 4, 1);

„Przecież wiecie, żeśmy każdego z was – jak ojciec swe dzieci – prosili, zachęcali (παρακαλοῦντες) i zaklinali, abyście postępowali w sposób godny Boga, który was wzywa do swego królestwa i chwały” (1 Tes 2, 11n);

„Zachęcam (παρακαλοῦμεν) was jedynie, bracia, abyście coraz bardziej się doskonalili i starali zachować spokój, spełniać własne obowiązki i pracować swoimi rękami, jak to wam przykazaliśmy” (1 Tes 4, 10nn);

„Do czasu, aż przyjdę, przykładaj się do czytania, zachęcania (τῆ παρακλήσει), nauczania” (1 Tm 4,13);

„Tych rzeczy nauczaj i do nich zachęcaj (παρακάλει)!” (1 Tm 6, 2);

„To mów, do tego zachęcaj (παρακάλει) i karć z całą powagą, niechaj cię nikt nie lekceważy!” (Tt 2, 15);

„zachęcajcie się wzajemnie (παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς) każdego dnia, póki trwa to, co zwie się *dziś*, aby ktoś z was nie uległ zatwardziałości przez oszustwo grzechu” (Hbr 3, 13);

„Troszczmy się o siebie wzajemnie, by się zachęcać (παρακαλοῦντες) do miłości i do dobrych uczynków. Nie opuszczajmy naszych wspólnych zebrań, jak się to stało zwyczajem niektórych, ale zachęcajmy się nawzajem, i to tym bardziej, im wyraźniej widzicie, że zbliża się dzień” (Hbr 10, 24n);

„Umiłowani, dokładając wszelkich starań w pisaniu wam o wspólnym naszym zbawieniu, uznałem za konieczne napisać do was z zachętą (παρακαλῶν) do walki o wiarę raz tylko przekazaną świętym” (Jud 3).

Ten sam termin jest także tłumaczony w *Biblii Tysiąclecia* jako „upomnienie” lub „karcenie” pośród innych charyzmatów: „bądź dar upominania (παρακαλῶν) – dla karcenia (ἐν τῆ παρακλήσει)” (Rz 12,8)¹⁹. Pokazuje to jego bogatą treść określającą wielorakie działanie zmierzające do świadczenia dobra.

Można zauważyć, że termin ten często stosują późniejsze pisma Nowego Testamentu. Stanowi on swego rodzaju dziedzictwo – wezwanie do przekazywania głębokiej treści, umacniania się nawzajem i wytrwałości. Słusznie proponuje o. Augustyn Jankowski, że można mówić o chrześcijańskiej

¹⁹ Można tę czynność rozumieć jako jeden z przejawów działania prorockiego, do którego w różny sposób powołani są wszyscy członkowie Kościoła – por. P. GRZYBIEC, *Charyzmat paraklezy*, art. cyt., 93-97, lecz jej praktykowanie jest wielką sztuką, jak wskazuje życiowe doświadczenie – por. K. ROMANIUK, *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań-Warszawa 1978, 243 (PŚNT VI.1).

paraklezie jako działaniu Ducha Świętego w Kościele przejawiającym się poprzez Jego wewnętrzne działanie oraz dobre, właściwe słowa i czyny ludzi działających Jego mocą²⁰.

Duch jako „inny Paraklet” kontynuuje misję Syna. Jankowski zestawil wspólne cechy posłannictwa Ducha Świętego i Syna w Ewangelii św. Jana:

- 15, 26 – pochodzi od Ojca (Syn – 16, 27n; 17, 8);
- 15, 26; 16, 13 – przychodzi na świat (Syn – 5, 43; 16, 28; 18, 37);
- 3, 34; 7, 39; 14, 16 – jest dany (Syn – 3, 16; 6, 32);
- 15, 26; 16, 7 – jest posłany (Syn – 3, 17; 4, 34; 5, 37n; 7, 28 i in.);
- 14, 26 – działa w imieniu posyłającego (Syn – 14, 24n; 5, 43; 10, 25);
- 14, 17 – pozostaje z uczniami i w nich, dając się im poznać (Syn – 14, 7. 9. 20. 23; 15, 4n; 17, 23. 26);
- 14, 26; 16, 13n – naucza z zasobów posyłającego (Syn – 7, 16; 12, 49; 14, 26);
- 14, 17; 16, 13 – służy prawdzie (Syn – 14, 6; 18, 37);
- 15, 26 – składa świadectwo (Syn – 8, 14);
- 14, 17 – jest niepoznany przez świat i nieprzyjęty (Syn – 5, 43; 16, 3; Słowo – 1, 12);
- 16, 8-11 – występuje przeciw światu (Syn – 7, 7)²¹.

Zapowiedziane czynności Parakleta²² to przygotowanie na przyszły sąd Boży. On wydoskonalą Objawienie (14, 26; 16, 13n) – pozwoli Kościołowi głębiej zrozumieć prawdę przyniesioną przez Jezusa Chrystusa, zobaczyć w nowym świetle Jego życie i naukę, będzie stał na straży prawd wiary, gdy zabraknie już naocznych świadków czynów i słów Jezusa²³. Przypomni, uobecni, wytłumaczy i da jakby doświadczalne przeżycie prawdy – ὑπομνήσκω (por. J 2, 22; 12, 16) uzupełnia pierwsze określenie z J 14, 26: nauczyciela (διδάσκω): On – Duch Prawdy. Rzeczownik πνεῦμα, choć jest rodzaju nijakiego, występuje tu z męskim zaimkiem ἐκεῖνος, co wskazuje, że Duch jest Osobą.

Jeszcze wyraźniej mówi o tym J 16, 12n: Duch doprowadzi Kościół do całej prawdy – do prawdy życia, do doskonałości (por. 15, 13. 15), pomoże zachować nieskażoną wiarę²⁴, oznajmi rzeczy przyszłe, to co ma nadejść (ἀναγγελεῖ – J 16, 13; por. Dn 2, 2. 4. 6 LXX; J 4, 25) – pogłębi znajomość już znanych faktów eschatologicznych, jak śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa do chwili,

²⁰ Por. A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 188, na podstawie Dz 9, 31: „A Kościół cieszył się pokojem w całej Judei, Galilei i Samarii. Rozwijał się i żył bogobojnie, i obfitował w pociechu Ducha Świętego (καὶ τῆ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπληθύνετο)”.

²¹ Za A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 187n. 191nn; tenże, *Duch Święty Dokonawcą zbawienia*, dz. cyt., 99n.

²² Por. 14, 17. 26n; 15, 26; 16, 8. 13. 14.

²³ Por. H. LANGKAMMER, *Auctor Dei Verbi. Duch Święty Dokonawca słowa Bożego ongiś i dziś*, Rzeszów 2003, 24-31.

²⁴ Por. 1 J 2, 19n, gdzie następuje obraz namaszczenia.

gdy wszystko stanie się oczywiste w blasku ostatecznej paruzji (1 J 3, 2; 4, 17)²⁵. Niektórzy niepokoiłi się, że jeszcze nie następuje obiecane powtórne przyjście chwalebne Pana, ale jest On już obecny przez swego Ducha.

Duch Paraklet występuje też w kontekście sądu nad światem (J 15, 26n; 16, 8-11). Wraz z uczniami będzie świadczył o Jezusie – umacniał ich w dawaniu świadectwa z niezłomną wiernością. Jednocześnie będzie to oskarżenie świata. Duch Paraklet postawi w świetle, wyjaśni to wszystko, co w jest w świecie, a co spowodowało odrzucenie Jezusa. Termin ἐλέγχω w sądownictwie ma znaczenie techniczne: „przeprowadzić dowód winy”, choć pierwotnie wskazywał tylko na oświetlenie, wyjaśnienie²⁶. Teraz jasno ukazuje się grzech – odrzucenie Chrystusa, sprawiedliwość – triumf Sprawiedliwego Chrystusa; rzeczywiście dokonał się sąd, na którym potępiono szatana, dotychczasowego „władcę tego świata” (por. 12, 31; 14, 30). Poprzez cały czas działania Kościoła będzie trwało, rozwijało się oskarżenie świata przez Ducha, aż do sądu ostatecznego (por. 5, 28; 6, 39n. 44; 15, 6). Oskarżenie to dokonuje się za pośrednictwem kerygmatu Kościoła i przez charyzmatyczną działalność Ducha pokazującą, że Chrystus rzeczywiście zasiada po prawicy Ojca²⁷.

Wreszcie Duch otoczy chwałą (δοξάσει) Chrystusa (16, 14), wypełniając to, o co modlił się Jezus w Modlitwie Arcykapłańskiej (17, 1n). Od uwielbienia Jezusa (por. J 7, 39) dokonuje się działanie Ducha w Kościele (por. J 7, 39); Jego chwała staje się udziałem Jego uczniów (por. Rz 8, 18; Ef 3, 16; Flp 3, 21; Kol 3, 4). Z uwielbieniem Chrystusa przez Ducha wiąże się ukazanie właściwego sensu Jego życia i słów Jego uczniom (J 2, 19-22; 12, 16), „rozprzestrzenianie Uwielbionego” (H. Schlier) przez wcześniej omówione nauczanie, przypominanie i doprowadzenie do całej prawdy.

Rola Ducha Parakleta w Ewangelii św. Jana to ukazanie Jego eschatologicznego posłannictwa jako trwałego działania – kontynuacji działania Chrystusa (eschatologiczne *continuum*) z perspektywą postępu w czasie roz-

²⁵ Por. 1 Kor 2, 10-16; 2 Kor 3, 18. Za A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 198-201; tenże, *Duch Święty Dokonawcą zbawienia*, dz. cyt., 103nn.

²⁶ H. Witczyk podczas wspomnianego referatu przypomniał wykłady swego profesora z Biblicum o. I. de la Potterie, który zwracał uwagę, że czynność Ducha Parakleta określana przez czasownik ἐλέγχω może w tym kontekście oznaczać pokazanie w pełnym świetle sensu cierpień uczniów Chrystusa znoszonych dla Jego sprawy, umocnienie ich w trudach dla Ewangelii. Odpowiada to pierwotnemu znaczeniu: „wyjaśnić”, „oświetlić” często przysłanianemu przez późniejsze, techniczne prawnicze: „przeprowadzić dowód winy”. Por. też mój artykuł, *Gdy Duch Paraklet przyjdzie, „przekona świat o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie”* (J 16, 8), RBL 1 (2006), 5-14.

²⁷ Za A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 201-204; tenże, *Duch Święty Dokonawcą zbawienia*, dz. cyt., 105-108.

poczętym uwielbieniem Chrystusa przez zmartwychwstanie, który zakończy się Jego przyjściem po raz drugi, kiedy wszystko ostatecznie się dopełni²⁸.

Wszystkie funkcje Ducha stanowiące przedłużenie działania Chrystusa, który odszedł do Ojca (por. J 14, 2-5. 12. 28), wynikają z Jego obecności wśród uczniów. Przywołany Duch będzie zawsze wśród tych, do których jest posłany. Słusznie zwraca się uwagę na analogie między ostatnimi słowami Jezusa w Ewangelii św. Mateusza a zapowiedziami Parakleta w J 14, 16; 16, 7-11 oraz 1 J 2, 1²⁹.

Jezus idzie do Ojca, ale równocześnie jest zawsze ze swymi uczniami: „A oto Ja jestem z wami (ἐγὼ μεθ’ ὑμῶν εἰμι) przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28, 20). Jego moc płynąca z pełni władzy nad całym wszechświatem w szczególny sposób będzie wspierała tych, którzy podejmą głoszenie Jego nauki. Jak był z nimi podczas ziemskiego życia, tak teraz będzie z nimi jako Wywyższony Pan, cały czas realizując to, co oznacza Jego imię Emmanuel (por. Mt 1, 23; cyt. Iz 7, 14)³⁰.

On chce, by stale był z uczniami Duch Paraklet: „Ja zaś będę prosił Ojca, a innego Parakleta da (δώσει) wam, aby z wami był na zawsze (ἵνα μεθ’ ὑμῶν εἰς αἰῶνα ᾖ)” (J 14, 16)³¹. Pierwszym Parakletem jest Jezus tak określony w 1 J 2, 1: „mamy Rzecznika (παράκλητον) u Ojca – Jezusa Chrystusa sprawiedliwego”. Przekazywał uczniom naukę podchodzącą od Ojca, a teraz po dokonaniu Odkupienia wstawia się za tymi, którzy włączają się w Jego dzieło i obdarza ich nieskończoną mocą płynącą z Jego ofiary, przez którą przezwyciężył skutki ludzkiego grzechu i jako w najwyższym stopniu Sprawiedliwy zaprowadził sprawiedliwość³².

On zapowiada, że wraz ze swym Ojcem będzie mieszkał w tych, którzy będą zachowywali Jego naukę: „Jeśli Mnie kto miłuje, będzie zachowywał moją naukę, a Ojciec mój umiłuje go i przyjdziemy do niego, i mieszkanie (μονήν) u niego uczynimy” (J 14, 23). Podobnie uczy porównując siebie do winnego krzewu, a uczniów do latorośli (J 15, 1-10). Trwanie w Chrystusie jako winnym

²⁸ Za A. JANKOWSKI, *Paraklet*, art. cyt., 204n; tenże, *Duch Święty Dokonawcą zbawienia*, dz. cyt., 108nn.

²⁹ Por. np. *Traduction oecuménique de la Bible. Édition intégrale. Nouveau Testament*, Paris 1984, 123.

³⁰ Por. D. J. HARRINGTON, *The Gospel of Matthew*, Collegeville, Minnesota 1991, 415nn (Sacra Pagina Series, 1); J. HOMERSKI, *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań-Warszawa 1979, 362 (PŚNT III.1); J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, t. 2, Freiburg-Basel-Wien 1988, 510 (HTKNT I.2).

³¹ Por. R. E. BROWN, *The Gospel according to John XIII-XXI*, Garden City, New York 1970, 639 (AB 29A); F. J. MOLONEY, *The Gospel of John*, Collegeville, Minnesota 1998, 406n (SPS 4); H. VAN DEN BUSSCHE, *Jean. Commentaire de l'Évangile spirituel*, [Bruges] 1967, 406-411.

³² Por. I. H. MARSHALL, *The Epistles of John. The New Testament Commentary on the Greek New Testament*, Grand Rapids, Michigan 1978, 116n; R. SCHNACKENBURG, *Die Johannesbriefe*, Freiburg-Basel-Wien 1963, 90nn (HTKNT XIII.3).

krzewie jest warunkiem życia i przynoszenia owocu: „Trwajcie we Mnie, a Ja w was (μείνατε ἐν ἐμοί καὶ γὼ ἐν ὑμῖν) [będę trwać]” (J 15, 4)³³.

Podstawowy czasownik w J 14, 16: „aby ... był” (ἵνα ... ἦ) oznacza zarówno przebywanie Ducha z uczniami – na zawsze, jak też Jego istnienie, najważniejszy przymiot Boga wyrażony przez Jego imię objawione w Starym Testamencie. Ten przymiot przysługujący w najwyższym stopniu Jedynemu Bogu Ojcu przyznaje sobie Jezus, Jego Syn Jednorodzony³⁴ oraz w ten sposób mówi o Duchu. Obecność razem z uczniami Jezusa (z Jego Kościołem) wynika najpierw z tego, że Duch jako Bóg (Pan) istnieje w najpełniejszy sposób i udziela się ludziom odkupionym przez Syna.

Duch Paraklet – Przywołany – istniejący odwiecznie jak Ojciec i Syn, jest wśród uczniów Jezusa, ponieważ został do nich posłany. Jezus obiecał: „A Paraklet, Duch Święty, którego Ojciec pošle (πέμψει) w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem” (14, 26); „przyjdzie Paraklet, którego Ja wam pošlę (πέμψω) od Ojca” (15, 26); „A jeżeli odejdę, to pošlę (πέμψω) Go do was” (16, 7)³⁵. Syn odchodzący do Ojca pošle Ducha od Ojca tak, jak Jego na świat pošłał Ojciec³⁶: „Teraz zaś idę do Tego, który Mnie pošłał (πρὸς τὸν πέμψαντά με)” (J 16, 5).

Często pełne znaczenie natchnionych słów nie od razu docierało do bezpośrednich odbiorców, a nawet nie zdawali sobie z niego sprawy ludzcy natchnieni autorzy – odsłaniało się ono w ciągu kolejnych pokoleń, a w pełnym świetle pozwolił zrozumieć Stary Testament dopiero Wcielony Syn Boży i posłany przez Niego Duch Prawdy.

Trudno zaproponować jakieś inne, całkowicie zadowolające tłumaczenie terminu „Paraklet”, trudno też liczyć, że przeciętny czytelnik, a zwłaszcza słuchacz czytań biblijnych podczas liturgii będzie wiedział o wszystkim,

³³ Por. A. JANKOWSKI, *Jam jest Alfa i Omega (Ap 22, 13). Dopowiedzeń chrystologii biblijnej wydanie drugie, rozszerzone*, Kraków 2000, 82-85; R. E. BROWN, *The Gospel according to John XIII-XXI*, dz. cyt., 661; F. J. MOLONEY, *The Gospel of John*, dz. cyt., 423; H. VAN DEN BUSSCHE, *Jean. Commentaire de l'Évangile spirituel*, dz. cyt., 424n.

³⁴ Jezus mówi o sobie: JA JESTEM w J 8, 24. 28. 58 – odpowiednik imienia Jhwh objawionego w Starym Testamencie – por. R. E. BROWN, *The Gospel according to John I-XII*, Garden City, New York 1966, 347-351. 360 (AB 29); F. J. MOLONEY, *The Gospel of John*, dz. cyt., 273. 285nn; H. VAN DEN BUSSCHE, *Jean. Commentaire de l'Évangile spirituel*, dz. cyt., 307n; L. STACHOWIAK, *Ewangelia według św. Jana*, dz. cyt., 241n. 249n; R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 2. Teil, Freiburg-Basel-Wien 19772, 253n. 256n. 300n (HTKNT IV.2).

³⁵ Por. R. E. BROWN, *The Gospel according to John XIII-XXI*, dz. cyt., 638. 650. 689. 705; F. J. MOLONEY, *The Gospel of John*, dz. cyt., 413. 434. 445; H. VAN DEN BUSSCHE, *Jean. Commentaire de l'Évangile spirituel*, dz. cyt., 417. 432; R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 3. Teil, dz. cyt., 95n. 135n.

³⁶ Por. np. J 3, 17; 4, 34; 5, 23n. 30. 36nn; 6, 29. 38n. 44. 57; 7, 16. 28n. 33; 8, 16; 10, 36; 11, 42. 44n; 14, 24; 15, 21; 16, 5; 17, 3. 8. 18. 21. 23. 25; 20, 21; 1 J 4, 10.

co wiąże się z określeniem „Paraklet”. Poczyszyciel kojarzy się przede wszystkim z doraźną, zewnętrzną, uczuciową pomocą, z sytuacją uczniów zasmuconych perspektywą odejścia umiłowanego Mistrza, na co zresztą wskazują słowa Jezusa zamieszczone nieco wcześniej przed rozpoczęciem nauki o misji Ducha: „Nie zostawię was sierotami: Przyjdę do was” (J 14, 18). Jezus mówi najpierw o własnym przyjsciu, bez określenia, kiedy ono nastąpi. Potem uczy o Duchu, którego pośle od Ojca, aby stale był z uczniami i kontynuował Jego misję poprzez ich działanie.

W duszpasterstwie ważne są akcje, konkretne działania, ale przede wszystkim obecność kapłana, do którego wierni mogą się zwrócić w różnych sytuacjach z różnymi problemami. Mogą go przywołać, wezwać na pomoc, jeśli mają do niego zaufanie, bo wcześniej doświadczyli od niego dobra.

Trzeba wyjaśniać wiernym, co oznacza stosowany w naszych przekładach tytuł Ducha Świętego „Poczyszyciel”, którego brzmienie wskazuje tylko pewną część misji Ducha, czy grecki termin „Paraklet”. Jest to Duch wezwany, przywołany, posłany od Ojca i Syna, zawsze obecny, by kontynuować misję Syna. Pomaga On żyć z Bogiem, dobrze rozumieć nauczanie Chrystusa, dawać o Nim świadectwo i podążać do Bożego Królestwa. Trzeba tylko zawsze otwierać się na Jego światło i moc i pomagać innym korzystać z niewypowiedzianego Bożego Daru (por. 2 Kor 9, 15).

Kraków

TOMASZ DĄBEK OSB

Sommario

Vocato – Mandato – Presente. La ricchezza della missione dello Spirito Paraclito presente fra i discepoli di Gesù secondo Gv 14–16

Nella traduzione è difficile dare un buon equivalente della parola originale. Lo Spirito Consolatore secondo Gv 14–16 è continuatore della missione di Gesù, l’incarnato Figlio di Dio. Lui, un altro Consolatore – accanto al Cristo che è pure il nostro avvocato presso il Padre (1 Gv 2, 1) – lo Spirito di verità insegnerà ai discepoli, farà loro ricordare tutto, che Gesù ha detto (Gv 14, 26), renderà testimonianza a Gesù, guiderà i discepoli verso tutta la verità (Gv 16, 12), farà conoscere l’avvenire (Gv 16, 13), glorificherà Gesù (Gv 16, 14), convincerà il mondo quanto al peccato, alla giustizia e al giudizio (Gv 16, 8).

Sarebbe bene ritornare al primo significato del titolo greco „Paraclito” – „chia – mato in aiuto”, „avvocato”, „intercessore”, „insegnante”, „aiutante”. Lo Spirito è chiamato da noi e da Cristo, è dato dal Padre (Gv 14, 16) e mandato dal Padre (Gv 14, 26) e dal Figlio (Gv 15, 26; 16, 7), come Cristo è stato mandato dal Padre (Gv 16, 8).

Ma anzitutto importante è la sua presenza fra noi, come Cristo ha detto ai discepoli: “Ecco, io sono con voi tutti i giorni, sino alla fine del mondo” (Mt 28, 20); “Non vi lascerò orfani, tornerò a voi” (Gv 14, 18); “io pregherò il Padre mio ed egli vi darà un altro Consolatore perché resti con voi per sempre” (Gv 14, 16).

Essere è la prima qualità di Dio nell’Antico Testamento. Gesù Cristo ha detto ai suoi nemici: „IO SONO” (Gv 8, 24. 28. 58) ed ha anche detto, che lo Spirito sarà sempre presente con

loro (Gv 14, 16). Dall'infinito essere, dalla pienezza di vita risulta la presenza di Dio, di Cristo e dello Spirito Paraclito con i discepoli e con tutti i redenti dall'incarnato Figlio di Dio.

Nelle traduzioni polacche della Bibbia il "Paraclito" era finora tradotto come „Consolatore”, nell'ultima edizione della *Biblia Tysiąclecia*, uscita nel 2000, appare il nome greco „Paraclito”. Si deve spiegare alla gente, che cosa significhi questo titolo – lo Spirito chiamato, mandato e presente per continuare la missione del Figlio ed aiutare a vivere con Dio, a bene capire l'insegnamento di Cristo, a rendere testimonianza e camminare verso il Regno di Dio.